

Anne Michaels

Objatia

Zlomok sekundy – tolko trvá, kým sa
zbehnú udalosti, ktoré zmenia svet.

SVETOVÁ PRÓZA

SVETOVÁ PRÓZA

Anne
Michaels

Objatia

Z angličtiny preložil
OTTO HAVRILA

slovarť

Copyright © 2023, Anne Michaels

All rights reserved.

Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2026

Translation © Otto Havrila 2026

Cover design after an image by © Armin Haab/Fotostiftung Schweiz

ISBN 978-80-556-7303-5

Za finančnú podporu na preklad tejto knihy ďakujeme
Canada Council for the Arts.

**Canada Council
for the Arts**

**Conseil des arts
du Canada**

Všetky práva vyhradené. Nijaká časť tejto knihy sa nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme, žiadnymi prostriedkami, ani elektronickými, ani mechanickými, ani vo forme fotokópií, nahrávok, prostredníctvom súčasného a ani budúceho informačného systému a podobne, bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

Johnovi Bergerovi,
Simonovi McBurneymu,
Liz Carlderovej,
Alexandre Pringlovej,
Rebecce a Evanovi

Obsah

I. Rieka Escaut, Cambrai, Francúzsko 1917	9
II. Rieka Esk, Severný Yorkshire 1920	29
III. Rieka Westbourne, Londýn 1951	71
IV. Rieka Orwell, Suffolk 1984	83
V. Rieka Orwell, Suffolk 1964	101
VI. Rieka Orwell, Suffolk 1984	105
VII. Sceaux, Francúzsko 1910	125
VIII. Estónsko, Brest-Litovsk 1980	139
IX. Rue Gazan, Paríž 1908	155
X. Highcliffe, Dorset 1912	163
XI. Captain's Wood, Suffolk 2010	173
XII. Fínsky záliv 2025	177
 Poďakovanie	 183

I

RIEKA ESCAUT, CAMBRAI,
FRANCÚZSKO 1917

Vieme, že život je konečný. Prečo by sme mali veriť, že smrť trvá večne?

*

Na kopci sa mihol tieň vtáka, no vtáka nevidel.

*

Niektoré myšlienky mu prinášali útechu:

Túžba preniká všetkým; človek jej neunikne.

O nepoznanom rozmýšľame len z hľadiska poznaného.

Rýchlosť svetla nevypovedá o čase.

Minulosť existuje ako prítomný okamih.

To najdôležitejšie možno nevieme dokázať.

Neveril, že tajomstvo vecí je beztvaré, hmlisté, protirečivé.

Neveril, že ten priestor vyplní náboženstvo alebo veda, veril, že ho treba nechať nedotknutý – ako ticho, mlčanie alebo trvanie.

Smrť je možno Lagrangeova funkcia, možno sa dá definovať princípom stacionárnej akcie.

Asymptota.

Hmla vznášajúca sa ako kremačný oheň v daždi.

*

Možno ho výbuch pripravil o sluch. Neboli tam stromy, podľa ktorých by videl, že fúka, nebol tam vietor, pomyslel si. Pršalo? John videl, ako sa ligoce vzduch, ale na tvári ho necítil.

*

Hmla zmazala všetko, čoho sa dotkla.

*

Cez závoj svojho dychu videl záblesk, výkrik svetla.

*

Tuhá zima.

Niekde tam vonku ležali jeho drahocenné čížmy, jeho noha. Mal by vstať a pohľadať ich.

Kedy naposledy jedol?

Necítil hlad.

*

Pomaly presakujúce spomienky.

*

Snežilo celú noc, celý deň až do ďalšej noci. Tiché ulice; nedalo sa ísť autom. Rozhodli sa, že pôjdu peši cez mesto a stretnú sa v strede.

Obloha bola aj o desiatej večer ako porcelán, pevné teleso, od ktorého sa oddeľoval a padal sneh. Zima očisťovala, bola

požehnaním. Obaja odišli v rovnakom čase a kráčali, kým sa nestretli.

*

V diaľke v hustom snežení John zbadal kúsok z nej – neúplne, stroboskopicky: Helenin čierny klobúk, rukavice. Ešte sa nedalo povedať, ako je ďaleko. Striasol si z klobúka sneh, aby ho videla aj ona. Áno, zdvihla ruky, zakývala. Na pozadí bielej oblohy a zeme videl len jej klobúk, rukavice a práškovo žlté šmuhy svetla pouličných lúčov. Chodidlá a prsty si takmer necítil, ale inak sa mu telo chôdzou zohrialo, priam rozhorúčilo. Pri pohľade na ňu, na fragmenty z nej, sa zachvel. Znamenala preňho všetko. Trocha sa k sebe priblížili, no rýchlejšie kráčať nemohli. Niekde medzi knižnicou a bankou sa objali, akoby ostali jediní na svete.

*

Jej obyčajné zvyky poznal iba on. Vždy si vybrala ponožky, ktoré sa farebne hodili k šálu, aj keď v čizmách ich nebolo vidieť. Na nočnom stolíku poverčivo nechávala rozčítaný román, ktorý čítala v parku v deň, keď pochopili, že budú navždy spolu. Nosila kožené rukavice tenké ako papier – našla ich vo vrecku pánskeho tvídového kabáta, ktorý kúpila na blšom trhu. Matkin prsteň si nastokla len vtedy, keď si obliekla určitú blúzku. Keď si šla do parku čítať, kabelku nechala doma a do knihy strčila päťšilingovú bankovku. Do plechovky od cukríkov odkladala mince cudzej meny.

*

Helena nosila kabelku, ktorú jej kúpil na Hill Road (z mäkkej hnedej kože so sponou v tvare kvetu), hodvábnu šatku v jesenných farbách s tmavozeleným lemom (objavila ju na trhu, teraz nasiakla jej vôňou) a tvídový kabát so zamatovou podšívkou na golieri. Koľko ráz cítil ten zamat, keď jej pomáhal do kabáta! Konečný počet. Každé potešenie počas jedného dňa či celého života má konečný počet. No potešenie je aj nekonečné, presahuje samo seba, pretože pretrváva, hoci len v pamäti – a v tele, aj keď zabudnuté. Dokonca aj malá kvapka potešenia a jej výsmešná pripomienka: strata. Konečno rovnako neovládateľné ako nekonečno.

*

Vošli do jeho bytu, mokré oblečenie nechali pri dverách. Nemuseli rozsvetľovať. Rolety vytiahnuté, miestnosť osvetľoval sneh. Biely súmrak, svetlo ako z iného sveta. Johna vždy prekvapovalo a nikdy neprestal žasnúť nad tým, ako jej je málo, pripadala mu drobná, a pritom nežná a divoká, až sa mu tajil dych. Kúpil jej obľúbený voňavý prášok do kúpeľa a napustil vaňu. Prášku nasypal priveľa, pena pretekala cez okraj. „Závej,“ smiala sa.

*

Ten mladý vojak ležal len pár metrov od neho. Ako dlho cival pred seba? John chcel naňho zavolať, zažartovať, no nevládal vydať ani hláska.

*

Prikovaný k zemi, hoci neniesol ťažké bremeno.

Kto by veril, že svetlo dokáže človeka zraziť na zem?

*

Johnova detská ručička v maminej ruke. Kornútik s gaštanmi od obchodníka, ktorý mal pred obchodom kôš s rozžeraveným uhlím – bol taký horúci, že sa nedal držať bez rukavíc. Mamina hladká kabelka na jeho líci. Lúpanie hnedej, papierovo tenkej gaštanovej šupky, aby sa dostal k horúcemu jadru. Škripot električky na koľajniciach. Lem maminej zástery vykúkajúci spod kabáta, zakaždým si ju zabudla odpásať, stále ju mala opásanú. Električky, rady ľudí, vôňa rýb a benzínu. Jej neha oproti jeho drsnému detstvu. Mamina vôňa krátko predtým, ako ho premohol spánok, hrejivý lesk náhrdelníka, keď sa k nemu sklonila. Zažatá lampa.

*

Ten hostinec stál pri železničných koľajach vedľa malej vidieckej staničky v údolí, ktorým pretekala rieka. Kedysi bol spolu s celým údolím turistickou destináciou, propagovala ju železničná spoločnosť pre krásny výhľad na hory, zakvitnuté lúky, voňavé borovice a betoniku. Koľajnice sa ťahali za riekou ako tieň, ako matka, ktorá sa snaží držať krok so svojím dieťaťom, striebristé čiary leteli cez celé údolie.

Helena mala namierené ďalej, do väčšieho mesta, no zaspala. Neodolala spánku, podľahla mu, zmámená rytmom vlaku. A keď vlak zastavil na poslednej stanici pred tým mestom, v polospánku sa jej zazdalo, že sprievodca oznamuje názov nasledujúcej zastávky, a tak schmatla tašku a vystúpila na nesprávnej stanici.

Za matnou lampou pri vchode bola tma, hlboká tma vidieka. Cítila sa hlúpo a trochu sa aj bála – nástupište opustené, čakáreň zamknutá. Chcela si sadnúť na osirelú studenú lavicu

a čakať na úsvit, keď začula v diaľke smiech. Neskôr Johnovi vravela, že počula spev, hoci on si na spev nespomínal. Stála pri východe, nechcela sa zriecť chatrnej ochrany v podobe jedinej zaprášenej žiarovky na celej stanici, no keď sa vyklonila do tmy, v diaľke zbadala lákavú kaluž svetla z hostinca.

Neskôr prešla tú krátku vzdialenosť – v tme šuchotali nekonečné priestranstvá neviditeľnej trávy – ako vo sne, s rovnakou neodvratnosťou, s rovnakým tušením, čo ju čaká.

Nazrela do okna vpredu a uvidela miestnosť uzavretú vo vlastnom čase. Hostinec legend, ľudových bájí a povestí – teplo, dym. Ošúchané čalúnené stoličky, zjazvené drevené stoly a lavice, kamenná dlážka, velikánsky kozub, zásoba dreva aj na najtuhšiu zimu, polená od zeme po strop, taká zásoba sa ako v rozprávke nikdy neminie a po stáročia sa zázračne dopĺňa. John sa díval, ako si sadla obďaleč. Preňho bolo stretnutie na takom verejnom mieste nečakane intímne; ako naklonila hlavu, držanie tela, ruky. Díval sa, ako sa akýsi opitý chlap – každý jeho opatrný krok bol dôkaz, že Zem sa krúti a zemská os je naklonená – zvalil na prázdnu stoličku oproti nej a pomaly na ňu uprel oči ako marinovaná ryba, pohľad ťažký ako curlingový kameň, až kým mu hlava neodkväcla na stôl. John mu spolu s ďalším prizierajúcim sa mužom priskočili na pomoc a odtiahli ho dozadu, aby sa z toho vyspal. Keď sa John vrátil, za jeho stolom sedel akýsi párik, ani nezdvihli zrak, nevnímali svet.

„Prepáčte,“ povedala Helena a rýchlo si vzala kabát a tašku, „sadnite si sem, za tento stôl, prosím.“

Nástojil, aby zostala. Neskôr mu povedala, že v tej chvíli ju premkol nevysvetliteľný pocit, ani nie myšlienka: že ak si k nej prisadne, bude s ním sedávať za stolom do konca života.

*

Z pariacej sa vane cez chodbové okienko videli, ako padá sneh.

*

Čierne rady stromov mu pripomenuli zimné pole, ktoré raz videl z okna vlaku. A čierne more večera, čiernočierny čepiec a zásteru starej mamy, ktorá kráčala ulicou z prístavu popri staručkom somárovi obťažkanom košmi s krabmi a celý čas pritom štrikovala. Všetky ženy v dedine nosili tašku s pletením a ihlice tak, aby ich mali stále poruke, pod pazuchou alebo vo vrecku na zástere – rukávy a predok svetra, filigránska práca, každou hodinou pribúdali očka. Každá dedina mala vlastnú vzorku; domovský prístav námorníka ste poznali podľa vzoru na svetri a ten obsahoval ďalší poznávací znak – zámernú chybu, podľa ktorej každá pletiarica poznala svoju prácu. Je zámerná chyba ešte chybou? Pletiarky z pobrežia nahadzovali očka ako ochranné čary, aby sa ich mužom nič nestalo, aby ostali v teple a suchu, lanolín vo vlne odpudzoval dážď a spršky morskej vody, taký pancier sa dedil z otca na syna. Rukávy uštrikovali kratšie, aby mužom nezavadzali pri práci. Husto česaná vlna, vyblednutá od slaného vetra. Vzorka s rýhami a brázdami ako marcové polia v čase sadenia zemiakov. Machová vzorka, lanová vzorka, vzor včelieho plástu, trojitej morskej vlny, kotvy, ľadových krúp, bleskov, diamantov, rebrikov, reťazí, kotevných lán, štvorcových plachiet, rybárskych sietí, šípov, zástav, lanovia. Noordwijkský šošovičkový vzor. Terschellinský vzor ako na čiernobielych ponožkách (dve biele nite, jedna čierna). Goedereedeský cikcakový. Strom života. Božie oko nad srdcom majiteľa svetra.

Ak námorník prišiel na mori o život, vyzliekli mu sveter a vrátili ho vdove, až potom nebožtíka odovzdali moru. Ak

na breh vyplavilo rybára, odniesli ho do rodnej dediny, vzor svetra im poslúžil ako mapa. A keď sa dostal do domovského prístavu, vdova sa mohla domáhať tela milovaného manžela na základe jedinečného talizmanu – zámernej chyby na rukáve, na rantli, na manžete, na pleci, narušený vzor definitívny ako podpis na dokumente. Chyba – správa vyslaná do tmy, vzor nešťastia a strachu, signál do budúcnosti, signál od manželky vdove. Modlitba, aby sa vrátil k rodine a odpočíval v pokoji každý muž, ktorého niekde nájdu. Aby mŕtvy neodpočíval sám. Chyba z lásky dokazujúca jej dokonalosť.

*

Pravidlá mora platili aj na život na súši a námorník, ktorý dobre poznal premenlivú tvár mora, by bol hlúpy, keby nedbal na varovné znamenia. Ak zavčas rána rybár cestou do dokov zbadal zajaca, kňaza alebo pozrel do tváre ženy – aj manželkinej, dcérinej, sestrinej či matkinej –, v ten deň sa neodvážil vyplávať. Na ranných uliciach smerujúcich do prístavov v Severnom mori sa ženy poslušne obracali mužom chrbtom. A prísne pravidlá odchodu z tohto sveta platili aj po smrti. Na dedine truhly niesli takto: rybári niesli rybárov, ženy niesli ženy, ľudia z pevniny niesli ľudí z pevniny.

*

Jeho otec vymenil more za pole. Námorník či roľník, akú slobodu poznal jeho otec alebo starý otec? Slobodu muža, ktorý sa šiel zodrieť, aby zasial vlastnú úrodu.

Keď John spomínal na otca, vybavovali sa mu len útržky – hlboký cit, no len po kúskoch – spoločné chvíle, ani nie dni. Roky, celý život – a z nich len pár úlomkov, tých najostrejších.

*

Rozprávanie na bojisku, v záchrannom člene, na nemocničnom oddelení v noci. V kaviarni, ktorá zmizne pred svitaním. Niekoľko načúva potajme. Niekoľko počúva pozorne, celým srdcom. Niekoľko nepočúva. Rozprávanie človeku, ktorý sa ponára do spánku alebo do bezvedomia a viac sa nepreberie. Rozprávanie tomu, kto prežije, ten to zas porozpráva dieťaťu, zapíše do knihy a neskôr si to prečíta nejaká žena v inej krajine alebo v inom čase. Rozprávanie samému sebe. Vrucna svedčenie. Neprestajné tápavé hľadanie významu gesta, chvíle, ktorá rozprávajúcemu ustavične uniká. Rozprávanie, ktorému poslucháč nerozumie, a predsa kdesi ostane – v tme, vo vetre, na nejakom mieste, v nevedomej alebo nepoznanej ľútosti, dokonca v ľahostajnosti.

To, čo dávame, nám nikto nemôže vziať.

*

Už bolo neskoro. Za múrmi hostinca svietilo len matné staničné svetlo a hviezdy.

John by nevedel vysvetliť, čo cíti – zdalo sa mu, že s Helenou tam už boli, že konali ako podľa vopred napísaného scenára, že všetko, čo povedali, bolo vopred dané. Mal pocit, že keby sa tam na druhý deň vrátil, hostinec ani ona by tam už neboli.

Povedal, že s ňou počká na vlak. Uvažoval, prečo sa ho nebojí, cudzieho chlapa v takej pustatine. On sa jej trochu bál.

V teplom hostinci sa zhovárali o druhých príležitostiach. Vonku v chladnom svetle sa im zdalo, že sa poznajú odjakživa. Takmer ju chytil za ruku.

*

Neskôr pochopil, že príde chvíľa, keď sa tvoj život musí stať naozaj твоjím; musíš sa ho domáhať, musíš ho vytrhnúť spo- medzi všetkých príbehov, ktoré si počul, ktoré ti rozprávali alebo vtĺkali do hlavy alebo ktoré ti ostali, kým sa iní domá- hali tých svojich. Už vedel, že život, ktorý si nevyberieš a zo zbabelosti či z hanby necháš tak, nehynie, ale vždy, bez vý- nimky bujnie a hatí cestu vpred.

*

Bolo to, ako vykročiť z vlastných šiat, pomyslel si. Ako vojsť do mora, keď človek nevie, kde sa končí jeho telo a začína sa voda.

Nikdy predtým nepomyslel na to, že utopenie môže byť po- kojná smrť. No more je možno predsa len najlepším miestom na umretie. S tvarom mora, poznačil si raz, je to podobne ako so spomienkou: nemožno ho uchopiť. Predtým by bol pove- dal, že také duševné odpútanie si vyžaduje disciplínu. Teraz si myslel, že odpútanie znamená odtrhnutie.

*

Nemožno pomenovať presný okamih, keď padá noc, nepo- lapiteľný ako okamih, keď nás premáha spánok.

*

Smradľavá voda bola v prilbe taká špinavá, že sa v nej nevi- del, no umýval sa ňou. Počul Gilliesov hlas – akoby šepotal samotný súmrak. Sprvu nevedel, či sa Gillies rozpráva so se- bou alebo s niekým iným, no zakrátko pochopil, že Gilliesove

slová sú adresované jemu. Niekde na ceste sa rozhodli spojiť svoje osudy. John poznal od otca tri druhy súmraku – astronomický, námorný a civilný –, no tam na tom mieste sa dal odhadnúť čas úsvitu rovnako ťažko ako vek ľudskej tváre. Gillies bol od Johna o dvanásť rokov starší a už ho neraz zošivali. „V sarnesfieldskej nemocnici,“ vravel, „bola jedna sestrička, volala sa Ella Leatherová. Keď sa zotmelo a na oddelení svietili len lampky pri posteliach, spievala nám...“

Úsvit všetko potiahol lepkavým povlakom.

Ach, za iným sa už nepozriem, kým živá budem...

Iba jednu lásku mala som, tá na večnosti teraz spí...

„Nemôžem povedať, že by nikto neplakal,“ povedal Gillies.

*

Jej prsia mu dokonale zapadli do dlaní.

*

Cítil prítomnosť niečoho, prúd tepla, jemné chvenie na povrchu vecí ako mihotavú horúčavu nad zemou. Prehlbovanie, nie tmavnutie. Vedel, že to cíti, lebo vzápätí pocítil niečo ešte istejšie a mocnejšie: že to mizne, stráca sa v jeho ťažkopádnej nechápavosti, v jeho obmedzenosti, v zášklboch pochybností.

*

Pri pohľade na sneh v súmraku mu zišlo na um, či svetlo nevychádza zo zeme.

Bude vedieť, kedy zomiera, alebo to bude, ako keď sa znáša noc?

*

Johnovho otca vyplavilo na breh a odniesli ho do rodnej dediny vďaka vzoru na hrudi a vďaka zámernej chybe na rukáve.

Námorníci, ktorých v to leto vyplavilo na breh: Adrianus, Martinus, William, Jens, Arie, Thomas, Dirk, Joos, Hendrik, James, Luc, Dorus, Edward. Ženy z prístavov v Severnom mori dostali pred priezvisko nový titul: vdova Marisová, vdova Fischerová, vdova Langlandsová, vdova Martinová, vdova Hansenová, vdova Meijerová, vdova Williamsová, vdova Fairnieová, vdova Troostová...

Niektorí vravia, že sú to len reči, nie je vraj dôkaz o tom, že námorníci sa vrátili domov vďaka nesprávne prehodenému očku na osmičkovom vzore. Ale ako všetko, čomu sa vzpiera-me veriť, stačí, keď sa to stane raz, a už je to pravda.

*

Studený fúka vietor nad láskou mojou jedinou, studené padajú kvapky dažďa...

„Nemôžem povedať, že by pri jej speve nikto nezomrel,“ povedal Gillies.

*

Vedomie sa možno vyskytne len vtedy, keď žije dostatočné množstvo ľudí, aby vytvorili iskru, uzavreli obvod – ako kritické množstvo zrníek piesku potrebných na vznik duny, synapsie umožňujúcej kŕdľu vtákov v okamihu zmeniť smer. Neskôr budú iné metafory – chiazmy, priesečníky, kríženia chromozómov. Nesprávne prehodené očko.